

ZNAČILNOSTI NALEZLJIVIH BOLEZNI V SLOVENIJI V LETIH 1999 IN 2000

Characteristics of Communicable Diseases in Slovenia in 1999 and 2000

Alenka Kraigher*, Lilijana Pahor**

UDK 616.9:314.144(497.4)»1999/2000«

Povzetek

V Sloveniji poteka sistematično spremljanje, preprečevanje in obvladovanje nalezljivih bolezni skladno z zakonom o nalezljivih boleznih in podzakonskimi akti. Nekaterih bolezni, kot so davica, tetanus pri novorojenčkih, antraks, otroška paraliza in tifus, ki so v preteklosti resno ogrožale zdravje ljudi, pri nas ne poznamo več. Če vedno pa se pogosto pojavljajo črvesne nalezljive bolezni, akutne okužbe dihal in zoonoze, zlasti mikrosporija. V skupini transmissivnih obolenj se endemsko pojavljata klopni meningoencefalitis in lymfska borelijoza. Med spolno prenosljivimi boleznimi v zadnjih desetih letih naraščata hepatitis B in C. Žal se nismo izognili aidsu in novim sevom nekaterih mikroorganizmov, ki so celo bolj kužni in odporni proti zdravilom. Med epidemijami so najpogostejše okužbe s hrano. Vzrok za to so nepravilnosti pri pripravi, prevozu, shranjevanju in razdeljevanju hrane.

Abstract

In Slovenia communicable diseases are systematically registered, prevented and controlled in conformity with the Law on Communicable Diseases and other regulations. Some diseases, such as diphtheria, tetanus neonatorum, antraks, poliomyelitis and typhoid fever, which once represented serious threat to human health, have now been eradicated. Nevertheless, cases of intestinal communicable diseases, acute respiratory infections and »zoonoza«, especially microsporidia, are still frequent. Within the group of transmissible illnesses, tick-borne meningoencephalitis and lyme boreliosis occur endemically. In addition, among sexually transmissible diseases, cases of hepatitis B and C are on the increase. Unfortunately, we have not been able to avoid AIDS and the new effects of some microorganisms, which are even more pestilential and resistant to drugs. Among the most frequent epidemics are food poisoning, whose major causes are the improper preparation, transport, storage and distribution of food.

Prijavljene nalezljive bolezni v Sloveniji v letih 1999 in 2000

Število prijav nalezljivih bolezni v Sloveniji se v zadnjih petih letih ni bistveno zmanjšalo. Prijavljen ni bil noben primer davice, otroške paralize, bruceloze, vraničnega prisada in stekline pri ljudeh. Prav tako ni bil prijavljen noben primer karantenske bolezni. V število prijav niso za-

jeti zboleli za tuberkulozo aidsom in spolno prenosljivimi boleznimi, ki se vodijo in prikazujejo posebej (preglednica 1).

Leta 1999 je zaradi nalezljivih bolezni umrlo 55 oseb (umrljivost 2,8/100.000 prebivalcev), leta 2000 pa 88 (umrljivost 4,4/100.000 prebivalcev). Najpogostejši vzrok smrti med prijavljenimi primeri sta pljučnica in sepsa, sledijo gnojni meningitisi in hepatitisi.

Preglednica 1. Prijavljene nalezljive bolezni v Sloveniji od 1996 do 2000**Table 1. Reported cases of communicable diseases in Slovenia in the 1996–2000 period**

leto/year	1996	1997	1998	1999	2000
število prijav/reported cases	39.241	41.625	42.448	40.439	39.606
obolevnost/100.000	1978,9	2090,4	2131,8	2048,4	2004,0

Deset najpogostejše prijavljenih nalezljivih bolezni leta 1999 predstavlja skupaj 34.297 prijav oz. 84,8 %, leta 2000 pa 33.343 prijav oz. 84,1 % vseh prijavljenih nalezljivih bolezni. Na začetku seznama so norice in gastroenterokolitisi neznane etiologije. Tretja najpogostejše prijavljena nalezljiva bolezen je lymfska borelijoza, ki ji sledita mikrosporija na četrtem mestu in virusne črvesne okužbe na petem mestu. V preteklem desetletju se je število salmoneloz zmanjševalo leta 1998 pa so začele ponovno naraščati. Leta 1999 smo prejeli 2103 prijavljenih primerov salmoneloz, leta 2000 pa 1800. Tako so bile salmoneloze šesta najpogostejše prijavljena nalezljiva bolezen. Med ostalimi so še škrlatinka, bakterijske črvesne okužbe, šen in streptokokne angine.

Manj ljudi zbolijo za boleznimi, proti katerim cepimo. Manjše število zbolelih za ošpicami v letih 1999 in 2000, ko smo prejeli le eno prijavo, je prav gotovo posledica masovnega

cepljenja ob epidemiji ošpic v letih 1994/95. S tem ukrepom smo dvignili delež kolektivne zaščite.

Po uvedbi cepljenja proti mumpsu leta 1979 se je število zbolelih, zlasti pa zapletov zaradi bolezni, zelo zmanjšalo. V zadnjih dveh letih je ugotovljenih manj kot 50 primerov mumpsu na leto (41 leta 1999, 43 leta 2000) kar je do sedaj najnižje število primerov na leto. Od kar cepimo enoletne otroke proti rdečkam, se je zelo zmanjšalo tudi število zbolelih za to boleznijo.

Najpogostejše prijavljene nalezljive bolezni so skupina respiratornih okužb. Leta 1999 je bilo prijavljenih 21.728 primerov, leta 2000 pa 19.926, kar predstavlja približno 50 % vseh prijav. Nalezljive bolezni dihal so najpogostejše v predšolski in šolski dobi, ko se predvsem norice, škrlatinka in streptokokna angina še vedno pojavljajo tudi v epidemični obliki.

* dr. med., Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, Trubarjeva 2, Ljubljana, alenka.kraigher@ivz-rs.si

** Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, Trubarjeva 2, Ljubljana, lilijana.pahor@ivz-rs.si

Preglednica 2. Deset najpogosteje prijavljenih nalezljivih bolezni v Sloveniji v letih 1999 in 2000 ter obolevnost/100.000 prebivalcev**Table 2. Ten most commonly reported communicable diseases in Slovenia in 1999 and 2000 and incidence/10.000 inhabitants**

diagnoza/diagnosis	1999		2000	
	štev. prijav / cases	Inc. / 100.000	štev. prijav / cases	Inc. / 100.000
Norice/Chickenpox	14.242	721,4	12.415	628,1
Gastroenterocolitis/ Gastroenterocolitis	5675	287,4	6624	335,1
Lymška Borelioza/Lyme boreliosis	2467	124,9	2561	129,5
Mikrosporija/Microsporosis	2243	113,6	2278	115,2
Virusne črevesne bolezni/ Viral intestinal diseases	1342	67,9	1951	98,7
Salmoneloze/Salmonellosis	2103	106,5	1800	91,0
Škrlatinka/Scarlet fever	2183	110,5	1791	90,6
Bakterijske črevesne Bolezni/ Bacterial intestinal diseases	1712	86,7	1602	81,0
Šen/Erysipelas	1287	65,1	1362	68,9
Streptokokna Angina/ Streptococcal pharyngitis	1043	52,8	959	48,5

Gnojni meningitisi predstavljajo kljub razmeroma nizki obolevnosti pomemben medicinski problem zaradi težke klinične slike, pogostih trajnih posledic in visoke smrtnosti. Gnojni meningitis je javnozdravstveni problem, saj obstaja možnost izbruha epidemij. Epidemiologija povzročiteljev gnojnih meningitsov je v svetu različna. V številnih državah (severna Evropa, Severna Amerika) je najpogostejši povzročitelj meningitsov pri otrocih do 5 let *Haemophilus influenzae*, v drugih pa *Neisseria meningitidis* (Južna Amerika, Afrika). Glavni povzročitelji pri nas so bakterije *Haemophilus influenzae*, *Streptococcus pneumoniae*, in *Neisseria meningitidis* iz skupin B in C. Zaradi epidemiološkega stanja smo leta 2000 začeli s cepljenjem proti bakteriji *Haemo-*

philus influenzae, ki povzroča meningitis predvsem pri otrocih in starejših. Cepljenje v tem letu je bilo kampanjsko, kar pomeni, da smo z njim zajeli vse otroke, stare do pet let. Cepljenje je potekalo s številom odmerkov, ki so potrebni glede na otrokovo starost. Otroci, ki so bili prvič cepljeni v starosti 3–6 mesecev, so prejeli 3 odmerke cepiva, cepljenje pa je bilo po možnosti združeno s cepljenjem proti davici, tetanusu, oslovskemu kašlju (kombinirano cepivo) in otroški paralizi. Otroci, ki so bilo prvič cepljeni v starosti 6–12 mesecev, so prejeli 2 odmerka cepiva, večji otroci pa le 1 odmerek. V letih 1998 in 1999 je bilo prijavljenih še po 18 primerov hemofilusnih meningitsov, medtem ko leta 2000 le še 5 primerov.

Preglednica 3. Prijavljeni primeri gnojnega meningitisa po povzročiteljih v Sloveniji od 1996 do 2000**Table 3. Reported cases of bacterial meningitis by causative agent in Slovenia in the period from 1996–2000**

povzročitelj/agent	1996	1997	1998	1999	2000
N. meningitidis	6	4	4	7	6
H. influenzae	10	19	18	18	5
Str. Pneumoniae	9	9	13	14	11
Streptococcus sp.	3	1	2	1	1
Staphylococcus sp.	3	4	5	1	0
druge bakterije/ other bacteria	2	2	2	0	0
povzročitelj neznan unknown agents	34	26	34	21	15
Skupaj/Total	67	65	78	62	38

V zadnjih desetih letih se je v Sloveniji število črevesnih nalezljivih bolezni nekako ustalilo na nekaj več kot 10.000 prijav na leto. V letih 1999 in 2000 pa smo ponovno zaznali povečano število prijav. Leta 1999 je bilo prijavljenih 11.570 primerov leta 2000 pa 12.653 primerov. Delež črevesnih nalezljivih bolezni med vsemi prijavljenimi nalezljivimi boleznimi predstavlja prek 30 odstotkov. Gastroenterokolitis neznane etiologije še vedno predstavlja skoraj polovico prijavljenih bolezni. Med črevesnimi nalezljivimi boleznimi znane etiolo-

gije so bile najpogostejše salmoneloze, rotavirusni enteritisi in kampilobakterioze.

Tetanus pri novorojenčkih v Sloveniji ni več, še vedno pa se bolezen pojavlja pri starejših osebah, ki proti tetanusu niso bile cepljene. Leta 2000 je bilo prijavljenih 9 primerov tetanusa, kar je največ v preteklih petih letih. Dve osebi sta zaradi tetanusa umrli. Četudi izvajamo sistematično cepljenje proti tetanusu od leta 1951 in cepimo poškodovance, je incidenca v Sloveniji dvakrat večja od evropskega povprečja.

Preglednica 4. Prijavljeni primeri tetanusa v letih 1996 do 2000
Table 4. Reported cases of tetanus in Slovenia in the 1996–2000 period

leto/year	1996	1997	1998	1999	2000
število prijav/ reported cases	5	5	3	5	9
obolevnost/100.000 incidence/100.000	0,25	0,25	0,15	0,25	0,45
število umrlih/ reported deaths	1	3	0	0	2
mortaliteta/100.000 mortality/100.000	0,05	0,15	0	0	0,10

Najpomembnejši bolezni, ki ju pri nas prenaša mrčes, sta klopni meningoencefalitis in lymška borelijoza. V Evropi je znanih več naravnih žarišč klopnega meningoencefalitisa. Tudi v Sloveniji je pojavljanje vezano na naravna žarišča. Najbolj aktivna žarišča so na območju alpskega pokrajinskega tipa, sledi mu dinarski pokrajinski tip, ki zavzema kar 2/3 vsega ozemlja. Bolezen povzročajo flavivirusi, ki jih prenašajo klopi, v Sloveniji zlasti *Ixodes ricinus*. S cepljenjem zaenkrat ne vplivamo na splošno incidenco, ampak

le na individualno zaščito. Leta 1999 je bilo prijavljenih 150 primerov, leta 2000 pa 192, od tega dva z smrtnim izidom. Najvišja obolevnost je bila na Gorenjskem (incidenčna stopnja 21/100.000 prebivalcev), sledi Koroška (incidenčna stopnja 16,2/100.000 prebivalcev) ter področja v okolici Ljubljane (incidenčna stopnja 14,1/100.000 prebivalcev). Tveganju za okužbo so izpostavljeni ljudje vseh starosti. Delež zbolelih moških je vedno večji (54 %), kot delež žensk (46 %).

Preglednica 5. Prijavljeni primeri klopnega meningoencefalitisa v Sloveniji v letih 1996–2000
Table 5. Reported cases of tick-borne meningoencephalitis in Slovenia in the 1996–2000 period

leto/year	1996	1997	1998	1999	2000
število prijav/ reported cases	406	274	137	150	192
obolevnost/100.000 incidence/100.000	20,4	13,8	6,8	7,5	9,7
število umrlih/ reported deaths	0	0	1	1	2

Lymška borelijoza je razširjena skoraj po vsem svetu. Ta je najpogostejša bolezen, ki jo prenašajo klopi. Število prijav narašča iz leta v leto. Leta 1999 je bilo v Sloveniji prijavljenih 2467 (incidenčna stopnja 124,9/100.000 prebivalcev), leta 2000 pa 2561 (incidenčna stopnja 129,5/100.000 prebivalcev) primerov lymške borelijoze.

Hemoragična mrzlica z ledvičnim sindromom se v Sloveniji pojavlja že od leta 1952, predvsem na Dolenjskem in v

Prekmurju. Obe področji sta izrazito ruralni s številnimi poljedelskimi površinami. Teren je ugoden za prisotnost glodalcev, ki so naravni rezervoar virusa. Za hemoragično mrzlico z ledvičnim sindromom je leta 1999 zbolelo 5, leta 2000 pa 8 oseb. Zbolele so odrasle osebe, ki so bile pri svojem delu v stalnem stiku z naravo in so posredno prišle v stik z iztrebki glodalcev. Zbolelo je 6 žensk in 7 moških. V zadnjih petih letih ni bilo prijavljene nobene smrti zaradi te bolezni.

Preglednica 6. Prijavljeni primeri hemoragične mrzlice z ledvičnim sindromom v Sloveniji v letih 1983–2000
Table 6. Reported cases of haemorrhagic fever with renal syndrome in Slovenia in the 1983–2000 period

leto/year	1952	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
število zbolelih/ reported cases	1	1	2	3	2	8	6	10	7	1	10	9	4	9	4	1	0	5	8
število umrlih/ reported deaths	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0

Mikrosporijo iz skupine zoonoz, ki je razširjena predvsem v urbanem okolju in katere glavni prenašalec so mačke, v Sloveniji beležimo od leta 1966, ko smo registrirali prva dva primera. Število prijav se je začelo povečevati predvsem po letu

1977 in še vedno narašča, saj je bilo leta 1999 prijavljenih 2243, leta 2000 pa 2278 primerov. Mikrosporija se pojavlja na vseh območjih Slovenije in se kljub nekaterim ukrepom veterinarske službe in zdravstveno-vzgojnemu programom širi.

Preglednica 7. Prijavljeni primeri mikrosporije v Sloveniji v letih 1996–2000
Table 7. Reported cases of microsporidia in Slovenia in the 1996–2000 period

leto/year	1996	1997	1998	1999	2000
število prijav/ reported cases	1647	1887	2053	2243	2278
inc./100.000	83,1	94,7	103,6	115,1	115,2

Značilnosti epidemij nalezljivih bolezni

Značilnost nalezljivih bolezni je, da se lahko pojavljajo v epidemični obliki. Leta 1999 smo imeli 54 epidemij, leta 2000 pa 68 epidemij nalezljivih bolezni. Pri spremljanju epidemijskega pojavljanja nalezljivih bolezni ugotavljamo,

da so najpogosteje registrirane alimentarne epidemije. Vzrok zanje so zlasti neprimeren higienski režim. Na drugem mestu so kontaktne epidemije. Tretje so respiratorne (kapljične) epidemije, ki se širijo po občutljivih kolektivih ali celo večjih območjih, kar je odvisno od kolektivne imunosti prebivalstva. V zadnjih letih ni večjih epidemij gripe. Vsako leto imamo vsaj en primer manjše hidrične epidemije.

Preglednica 8. Prijavljene epidemije nalezljivih bolezni v letih 1996–2000

Table 8. Reported outbreaks of communicable diseases in Slovenia in the 1996–2000 period

	1996	1997	1998	1999	2000
alimentarne/food-borne	26	21	26	24	30
kontaktne/contact	19	15	15	17	22
respiratorne/respiratory	9	20	15	10	14
hidrične/water-borne	2	2	3	2	2
Skupaj/Total	56	58	59	53	68

Sklepne misli

Po letu 1993 imamo v Sloveniji okrog 40.000 primerov nalezljivih bolezni letno. Seveda so to prijavljeni primeri nalezljivih bolezni in je dejansko število zbolelih precej višje.

Epidemiološko sitanje posameznih nalezljivih bolezni se je v zadnjih letih spremenilo. Predvsem klasične otroške bolezni, proti katerim že vrsto let izvajamo sistematično cepimo, kažejo pomemben upad. Kljub nizkemu številu prijav pa so to prav gotovo bolezni, ki jim moramo tudi v prihodnje posvečati posebno pozornost. Še posebej pomembna je laboratorijska potrditev povzročitelja.

Več let že poteka v Sloveniji aktivnejši pristop k sledenju gnojnih meningitsov, v katerega so vključeni tudi mikrobiološki laboratoriji.

Leta 1999 smo z uvedbo mreže za epidemiološko spremljanje gripi podobne bolezni in ostalih akutnih respiratornih okužb aktivneje pristopili tudi k sledenju omenjenih okužb z namenom, da bi dobili popolnejšo oceno stanja in kroženja povzročiteljev.

Glede na porast salmoneloz in kampilobakterioz v zadnjih dveh letih so se že začele aktivnosti v obliki programa za

obvladovanje teh okužb, ki bodo potekale v sodelovanju z veterinarsko službo.

Na podlagi podatkov ocenjujemo, da je stanje nalezljivih bolezni v Sloveniji v letih 1999 in 2000 podobno stanju v zadnjih desetih letih. Želeli bi si, da bi bilo stanje boljše. Aktivnosti za izboljšanje prijave nekaterih nalezljivih bolezni so se že začele, za druge jih še načrtujemo. Nadaljujemo s programom izkoreninjenja otroške paralize in odprave ošpic. Treba bo zagotoviti sistem zgodnejšega odkrivanja oz. zaznavanja posameznih bolezni, pri katerih je bistveno hitro ukrepanje, in epidemij. V sistem epidemiološkega spremljanja se bodo morali aktivneje vključevati mikrobiološki laboratoriji, zdravstvena inšpekcija, veterinarska služba in vsi zdravstveni delavci v javnem in zasebnem sektorju. Rezultati omenjenih aktivnosti pa se bodo odražali v boljšem epidemiološkem stanju.

Literatura:

1. Letna poročila »Epidemiološko spremljanje nalezljivih bolezni v Sloveniji«
2. Nacionalni program na področju spremljanja in obvladovanja nalezljivih bolezni, IVZ, Ljubljana
3. Program imunoprofilakse in kemoprofilakse, Ur. l. RS, št.3/2000
4. Zakon o nalezljivih bolezni, Ur. l. RS, 69/95